Funcția sintactică de circumstanțial din perspectiva sinonimiei sintactice

Luminița HOARȚĂ CĂRĂUȘU

Key-words: *adverbial, syntactic synonymy, syntactic pattern, syntactic function*

1. Ideea de *valență* a fost înțeleasă în literatura de specialitate ca reprezentând rețeaua de dependențe existente între elementele enunțului (Tesnière 1969). Practic, în orice funcție sintactică, L. Tesnière va vedea o complementare sau, cu alte cuvinte, complementul depinde de cuvântul „completat". Pentru același lingvist, fraza reprezintă desfășurarea unui „proces", în care predicatul este procesul însuși (acțiunea). Elementele dependente de predicat corespund *personajelor* care intervin în această acțiune și care sunt de două feluri: *actanții* („*actants*") (personajele care participă în mod direct la proces (personajele principale) și *circumstanții* („*circonstants*") care desemnează situația în care are loc procesul (personajele secundare). În comparație cu numărul circumstanților, numărul actanților în propoziție este determinat și limitat de către verb. Capacitatea verbelor de a atrage un anumit număr de actanți a fost numită de către L. Tesnière *valență*. Valența este redusă la subiecte și la obiectele în acuzativ și în dativ. Verbele sunt clasificate, în lumina aceleiași opinii, numai în privința numărului de actanți (Tesnière, apud Helbig 1971: 32). Avându-se în vedere opinia lui K. Bühler, potrivit căreia „cuvintele unei anumite clase de cuvinte au unul sau mai multe goluri („Leerstellen"), ce trebuie să fie complinite prin intermediul cuvintelor ce aparțin unui alte clase de cuvinte" (Bühler, apud Helbig, Schenkel 1991: 12), verbele unei limbi pot fi clasificate, în funcție de valența lor, în: a) *verbe avalente* (fără actant), *verbe monovalente* (cu un actant), *verbe divalente* (cu doi actanți) și *verbe trivalente* (cu trei actanți) (Tesnière 1969: 238).

În lucrarea amintită, L. Tesnière este de părere că „nu este niciodată necesar ca valențele unui verb să fie toate complinite de actanții lor și ca verbul să fie saturat; anumite valențe pot rămâne neutilizate sau libere" (Tesnière 1969: 238). Este oferit, spre a fi susținută ideea teoretică anterioară, exemplul verbului divalent *a cânta*, care „se poate utiliza fără cel de al doilea actant, atunci când spunem *Alfred cântă* în loc de *Alfred cântă un cântec*" (Tesnière 1969: 238). În timp ce verbele fără actanți sau verbele *avalente*, cu alte cuvinte, „verbele care nu au nicio valență sunt cunoscute în gramatica tradițională sub numele de verbe impersonale (lat. *pluit*, fr. *il pleut*, germ. *es regnet*)", verbele *monovalente* sau verbele cu un actant „sunt cunoscute în gramatica tradițională sub denumirea de verbe intranzitive (fr. *sommeiller* (a moțăi), *voyager* (a călători), *jaillir* (a țâșni, a izbucni)" (Tesnière

„Philologica Jassyensia", Anul V, Nr. 2 (10), 2009, p. 35–46

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

1969: 238). Verbele cu *doi actanți* „sunt cunoscute, în gramatica tradițională, sub numele de verbe tranzitive (*Alfred frappe Bernard)* (Alfred îl loveşte pe Bernard)" (Tesnière 1969: 242), însă „gramatica tradițională nu are un termen special pentru a desemna verbele cu *trei actanți*", fiind „confundate cu verbele cu doi actanți, sub numele de verbe tranzitive", fiind, în principiu, „les verbes de **dire** et de **don**" (*Alfred donne le livre à Charles*)" (Tesnière 1969: 255). În teoria despre actanți a lui L. Tesnière, verbele sunt clasificate numai avându-se în vedere numărul de actanți, nu şi felul actanților.

Ulterior noțiunea de *actant* a fost înlocuită cu cea de *valență*. Această teorie a fost dezvoltată în Germania, mai ales de către Gerhard Helbig şi Wolfgang Schenkel (Helbig 1971; Helbig, Schenkel 1991). Lucrarea *Das Wörterbuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben* „se doreşte a fi un mecanism de reguli care permit construirea de propoziții corecte în limba germană" (Helbig, Schenkel 1991: 11). Autorii pleacă de la constatarea că, din punct de vedere teoretic, există, în gramatica descriptivă, o clasificare a verbelor în *verbe tranzitive*, pe de o parte, „care nu pot construi pasivul: *Ich bekomme den Brief* – dar: * *Der Brief wird von mir bekommen*" şi *verbe intranzitive*, pe de altă parte, care „pot primi uneori un acuzativ – conținutul obiectului intern –: *Er stirbt einen schweren Tod*" (Helbig, Schenkel 1991: 11). Noțiunea de valență este, în opinia celor doi autori, „înțeleasă în mod diferit şi nu încă destul clarificată" (Helbig, Schenkel 1991: 24), motiv pentru care cercetătorii în discuție propun, în vederea clarificării noțiunii de valență, trei premise de analiză:

1.1. Verbul este centrul structural al propoziției

O primă premisă a descrierii legăturilor de valență este presupunerea că „verbul este centrul structural al propoziției" (Helbig, Schenkel 1991: 24). În acest sens, „cea mai strânsă legătură a verbului este cea cu nominativul subiect: ***Du bist** ein fleissiger Schüler*", în timp ce „legătura de rangul al doilea este realizată de către verb cu acuzativul obiect: *Er **liest den Roman***" (Helbig, Schenkel 1991: 26-27). Pe lângă complinirea de tip acuzativ obiect, pot apărea şi compliniri ce se află în dativ sau genitiv: „*Die Schneiderin näht **der Mutter ein Kleid***.

– *Die Schneiderin näht **ein Kleid***.

– **Die Schneiderin näht **der Mutter***" (Helbig, Schenkel 1991: 27).

1.2. Necesitate structurală: valență obligatorie, valență facultativă şi compliniri libere

Cea de a doua şi cea mai dificilă întrebare pe care o implică noțiunea de valență este cea care priveşte tipurile de elemente („Glieder") care satisfac valența verbului. Răspunsul general la această întrebare este simplu: „Complinirea golurilor („Leerstellen") se referă la toate elementele necesare şi numai la acestea (o necesitate comunicativă, semantică sau sintactică)" (Helbig, Schenkel, 1991: 31). Acesta este motivul pentru care autorii în discuție propun o nouă clasificare a actanților în: *actanți obligatorii*, *actanți facultativi şi compliniri libere* („*freie Angabe*"). În timp ce actanții obligatorii şi cei facultativi (ambele tipuri de actanți înscriindu-se intre elementele necesare) sunt legați de verb prin intermediul valenței, complinirile libere (ca elemente nonnecesare verbului) nu sunt legate de verb şi pot

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

fi eliminate din propoziție. Astfel, în propoziția *Der Vater isst **Fleisch***, acuzativul obiect este un actant facultativ, deoarece „propoziția rămâne gramaticală şi fără el" (Helbig, Schenkel 1991: 34). Într-o propoziție de tipul *Berlin liegt **an der Spree***, structura prepozițională este un actant obligatoriu, pentru că „fără ea propoziția devine negramaticală", iar în propoziția *Er besuchte mich am 22. Februar*, structura prepozițională este o complinire liberă (Helbig, Schenkel 1991: 34). Complinirile libere „nu vizează regulile de subcategorizare a verbului", acest tip de compliniri neavând natură sintactică ci semantică, nereprezentând „o problemă a valenței sintactice, ci una a valenței semantice" (Helbig, Schenkel 1991: 40).

1.3. Rolul elementelor propoziției pentru valență

Cea de a treia problemă importantă pentru clarificarea noțiunii de valență este cea care clarifică care elemente ale propoziției sunt, în opinia gramaticii tradiționale, necesare din punctul de vedere al valenței. Astfel, „nu numai subiectul şi obiectul, ci şi anumite tipuri de compliniri adverbiale sunt compliniri sintactice obligatorii pentru anumite verbe" (Helbig, Schenkel 1991: 41).

O a doua temă legată de teoria despre actanți a lui L. Tesnière este cea a raporturilor dintre funcțiile sintactice şi semantică. Astfel, dacă la Tesnière noțiunile de structural şi semantic se opun, o poziție diametral opusă este dezvoltată în aşa-numita „gramatică a cazurilor" de către Ch.J. Fillmore (Fillmore 1968). Fillmore consideră că „noțiunea de caz a fost neînțeleasă sau greşit interpretată atât în gramatica tradițională, cât şi în primele versiuni ale gramaticii transformaționale, întrucât cazul a fost luat numai la nivelul structurii de suprafață" (Frâncu 1999: 83), existând, însă atât *cazuri de adâncime*, cât şi *cazuri de suprafață*. Vorbind despre cazul gramatical („*Case Grammar*"), Fillmore subliniază faptul că „propoziția, în structura sa de bază, este alcătuită din verb şi una sau mai multe „fraze" substantivale, fiecare asociată cu un verb într-o anumită relație cazuală" şi că „este important să înțelegem faptul că valoarea explicativă a unui sistem universal al cazurilor (structura profundă, adâncă) este de natură sintactică şi nu morfologică" (Fillmore 1968: 21). Astfel, „elementele cazuale care sunt opțional asociate cu verbe specifice, împreună cu regulile pentru formarea subiectelor vor servi la explicarea variatelor restricții de co-ocurență" (Fillmore 1968: 22). De exemplu, în propoziția (*John broke the window*) (John a spart fereastra), subiectul este un agent în relație cu verbul, în propoziția (*A hammer broke the window*) (Un ciocan a spart fereastra), subiectul este un instrument, iar în propoziția (*John broke the window with a hammer*) (John a spart fereastra cu un ciocan), atât agentul, cât şi instrumentul apar în aceeaşi propoziție, dar, în acest caz, agentul apare ca subiect şi nu instrumentul (Fillmore 1968: 22). Cu alte cuvinte, în opinia lui Fillmore, „două cazuri de adâncime (agentul şi instrumentul) pot să fie reprezentate numai printr-un caz în structura de suprafață (de exemplu, agentul şi instrumentul prin nominativ cu funcția de subiect în *Ion sparge geamul cu piatra* şi *Piatra sparge geamul*) (Frâncu 1999: 83).

Cazurile de adâncime stabilite[1] de către Fillmore sunt următoarele:

[1] În lucrarea sa din 1972, *Subjects, Speakers and Rolles*, în *Semantics of Natural Language*, ed. by D. Davidson and G. Herman, Dordrecht-Holand, p. 1-23, Fillmore consideră că există următoarele cazuri de adâncime sau roluri semantice: *Agent, Experiencer, Instrument, Object, Source, Goal,*

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

Agentivul (A) – este „cazul animatului tipic care se constituie în instigatorul acțiunii identificate de către verb”;

Instrumentalul (I) – este „cazul forței inanimate sau al obiectului implicat în acțiunea sau starea identificată de către verb”;

Dativul (D) – este „cazul ființei („animate being”) afectate de starea sau acțiunea identificată de către verb”;

Factitivul (F) – este „cazul obiectului sau ființei rezultând din acțiunea sau starea identificată de către verb sau înțeleasă ca o parte a sensului verbului”;

Locativul (L) – este „cazul care identifică locația sau orientarea spațială a stării sau acțiunii identificate de către verb”;

Obiectivul (O) – este „cazul cel mai neutru din punct de vedere semantic, cazul a orice poate fi reprezentat printr-un substantiv al cărui rol în acțiunea sau starea identificată de verb este identificat de către interpretarea semantică a verbului însuşi; termenul nu trebuie să fie confundat cu noțiunea de *obiect direct*, nici cu numele cazului de suprafață sinonim cu acuzativul” (Fillmore 1968: 24-25)[2].

În gramatica descriptivă românească, în unele lucrări (Iordan 1956: 628), se face distincție între *obiectul gramatical*, care poate fi direct sau indirect, şi *complementul circumstanțial*, care poate fi de mai multe tipuri (de loc, de cauză, de timp etc.). În alte lucrări (GA 1966: 149), toate determinările regenților de tip verbal se numesc complemente, dar se face distincție între *complementele necircumstanțiale* (complementul direct, complementul indirect, complementul de agent) şi *complementele circumstanțiale* (complementul circumstanțial de loc, complementul circumstanțial de timp, complementul circumstanțial de mod etc.). Înainte de a ne referi la variatele feluri de determinări completive, considerăm necesară luarea în discuție a termenului *complement* şi a tipurilor de complemente pe care le vom include în această categorie. În lucrare, vom folosi termenul de *complement* pentru determinările *obligatorii* regenților de tip verbal (complementul direct, complementul indirect şi complementul de agent[3]) şi termenul de *circumstanțial* pentru determinările *facultative* ale aceloraşi regenți (circumstanțialul de loc, circumstanțialul de timp, circumstanțialul de mod, circumstanțialul cantitativ etc.). Facem abstracție de faptul că unele circumstanțiale sunt indispensabile regentului. Exemplu: Propoziția *El se comportă* trebuie neapărat complinită de circumstanțialele *bine* sau *rău*, pentru a deveni reperată (Dimitriu 1982: 237).

Funcția sintactică de complement „se dezvoltă în interiorul unei relații de dependență pe care o generează, ca regent, prin excelență, verbul (şi doar uneori, unele adjective, adverbe sau interjecții)”, complementul venind „să descrie şi să împlinească, prin conținutul său lexical, câmpul semantico-sintactic desfăşurat de

Location, Time (vezi, în acest sens, Frâncu 1999: 84).

[2] Puțini sunt cei care cunosc că cele şase cazuri de adâncime ale lui Fillmore corespund cazurilor lui Pānini, în gramatica sa, Pānini plecând de la tehnica ritualică, de la analiza sacrificiului vedic, impunând o nouă dimensiune a sintaxei, cea a *sintaxei cazurilor*. Astfel, pentru Pānini, *sacrificatorul* este *Agentul*, *victima* este *Obiectul* sau *Pacientul, unelte*le sacrificiului reprezintă *Instrumentul*, *locul* sacrificiului este *Locația* etc. (vezi, în acest sens, Frâncu 2005: 19).

[3] În unele lucrări, alături de complementul *direct*, complementul *indirect* şi complementul *de agent*, sunt incluse în clasa *complementelor* şi complementul *secundar*, complementul *prepozițional*, complementul *posesiv* şi complementul *comparativ* (vezi, în acest sens, GALR 2005: 392, 416, 441 şi 450).

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

verbul (sau adjectivul, adverbul, interjecţia) – regent, prin valenţele sale sintactice, rămase libere şi care *se cer* satisfăcute" (Irimia 1997: 408).

În *Gramatica limbii române*, Editura Academiei, ediţia nouă, se consideră se poate vorbi despre opt tipuri de *complemente*, şi anume: *complementul direct*, *complementul secundar*, *complementul indirect*, *complementul prepoziţional*, *complementul de agent*, *complementul posesiv*[4] şi *complementul comparativ* şi *complementul predicativ al obiectului*, urmând ca *circumstanţialele* să conţină alte cincisprezece tipuri diferite (GALR 2005: 371-591) (*circumstanţialul de timp*, *de loc*, *de mod*, *instrumental*, *sociativ* etc.).

Lucrarea de faţă tratează problema *circumstanţialului de loc*, *de timp* şi *de mod* din perspectiva sinonimiei sintactice, pe baza textului lui Coresi, *Tetravanghelul*, Bucureşti, 1889, ediţia Gherasim Timuş Piteşteanu.

În lingvistica românească se specifică şi faptul că nu toate raporturile sunt generatoare de funcţii sintactice, aserţie care conduce la o taxinomie a raporturilor sintactice în două clase: *generatoare* şi *nongeneratoare* de funcţii sintactice. În privinţa raporturilor generatoare şi nongeneratoare de funcţii sintactice – ca în majoritatea problemelor de gramatică – părerile sunt împărţite, anumite raporturi (inerenţă, apozitiv, uneori şi coordonare) fiind considerate de unii specialişti generatoare de funcţii sintactice (Pană Dindelegan 1970: 59-60; Irimia 1997: 369; Mitran 1963: 36-45; Teodorescu 1974: 5), alţi cercetători considerându-le nongeneratoare (Diaconescu 1992: 89; Diaconescu 1989: 152; Draşoveanu 1977: 31). Dintre toate cele şase raporturi sintactice enunţate, suntem de părere că numai două sunt raporturi generatoare de funcţii sintactice, şi anume: *raportul de inerenţă* şi *raportul de subordonare*. Raportul sintactic de inerenţă generează două funcţii sintactice, şi anume, subiectul şi predicatul. În cadrul raportului sintactic de subordonare se dezvoltă cinci tipuri de funcţii sintactice, şi anume: *atributul*, *complementul*, *circumstanţialul*, *funcţia cu dublă subordonare simultană*[5] şi *apoziţia*[6]. Funcţiile sintactice sunt rezultatul raporturilor sintactice. Admiţând că funcţia sintactică reprezintă un adaos dobândit de o unitate sintactică componentă, ca urmare a raporturilor sintactice contractate la nivelul unităţii sintactice din care face parte (Stati 1967 a: 127–128), urmează că, în limba română – în opinia noastră – există *şapte* funcţii sintactice, şi anume: *subiectul*, *predicatul*, *atributul*, *complementul* (cu toate tipurile de complement), *circumstanţialul* (cu toate tipurile de circumstanţial), *funcţia cu dublă subordonare simultană* şi *apoziţia*. Una şi aceeaşi

[4] În privinţa funcţiei sintactice a pronumelui reflexiv *îşi* din enunţul *Ion **îşi** respectă părinţii* (GALR 2005: 441), suntem de părere că acesta are funcţia sintactică de complement indirect, şi nu de complement posesiv, deoarece, în structura de adâncime, pronumele reflexiv *îşi* reprezintă „animatul afectat de starea ori de acţiunea identificată de verb", reprezentând, în termenii lui Ch. Fillmore „Dative / Affected / Patient". Acestui rol semantic sau caz de adâncime îi corespunde, în structura de suprafaţă, funcţia sintactică de complement indirect (vezi Fillmore 1968: 24).

[5] Utilizăm această terminologie pentru funcţia sintactică a unităţilor sintactice dublu subordonate, deoarece ea denumeşte realitatea lingvistică în discuţie (unităţile sintactice cu această funcţie sunt dublu subordonate simultan) şi pentru că ea este mai puţin discutabilă comparativ cu celelalte denumiri ale funcţiei sintactice cu dublă subordonare simultană: *element predicativ suplimentar* (GA 1966: 206); *atribut circumstanţial* (Dimitriu 1982: 153 etc.).

[6] Suntem de părere că funcţia sintactică de apoziţie este generată de raportul de subordonare, deoarece conţinutul apoziţiei, la nivel de propoziţie şi de frază, *depinde* de conţinutul antecedentului.

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

funcție sintactică poate avea mai multe *realizări*, la nivele diferite: *nivelul propoziției* (*partea de propoziție*), *nivelul frazei* (*propoziția***)**, *nivelul textului* (*fraza*).

La nivelul diverselor realizări ale celor șapte funcții sintactice menționate, apar fapte de limbă încadrabile în ceea ce putem numi *sinonimie sintactică*. Având la bază *conceptul* de sinonimie lexicală şi *principiile* care ordonează sinonimia lexicală, şi anume, *principiul identității informației semantice şi stilistice* şi *principiul comutabilității în context*, *sinonimia sintactică* reprezintă, ca şi sinonimia *lexicală* şi *morfologică*, *mijloace diferite de transmitere a unei informații comune*, de data aceasta nemaifiind vizată *informația semantică* (şi *stilistică*) ca în cazul *sinonimiei lexicale*[7] şi nici *informația gramaticală de tip categorial***,** ca în cazul *sinonimiei morfologice*[8] ci *informația sintactică*, mai exact, *funcția sintactică* şi *raportul* generator de această funcție. *Identitatea* sau *nonidentitatea* informației *semantice* a structurilor sintactice sinonime, face ca acestea să fie uneori comutabile (atunci când există identitate semantică), iar alteori nu (când structurile sintactice sinonime nu sunt identice din punctul de vedere al informației semantice). *Sinonimia sintactică*, ca şi cea morfologică, a fost puțin cercetată, atât în lingvistica generală, cât şi în lingvistica românească (Bally 1951: 179; Chomsky 1979: 105; Stati 1966: 142; Poalelungi 1960: 647). Astfel, în lingvistica străină, sinonimia sintactică a fost numită „suppletion", oferindu-se ca exemple în acest sens tipurile de propoziții sinonime sintactic *Je veux partir* şi *Je veux que tu partes* şi formele gerundivului francez (*en forgeant, en marchant*), care reprezintă „supletivul tipului cu infinitiv" (Bally 1951: 179). De asemenea, tipurile de propoziții care conțin verbe la diateza pasivă cu pronumele reflexiv *se* şi cu verbul auxiliar *a fi* sunt considerate a fi sinonime din punct de vedere sintactic. De exemplu, tipurile de propoziții *La maison se construit* şi *La maison est construite* (Bally 1951: 180) reprezintă două modalități de construire a diatezei pasive, aparținând unei relații sinonimice de tip sintactic. Principalele argumente în favoarea susținerii existenței sinonimiei sintactice la nivelul celor două structuri pasive sunt *non-identitatea la nivelul organizării fonologice* şi *identitatea informației sintactice*, adică a *funcției sintactice* şi a *raportului* generator de această funcție.

Un alt tip de exemplu de sinonimie sintactică este acela al *propozițiilor active* care sunt considerate sinonime din punct de vedere sintactic cu *propozițiile pasive* care le corespund, acestea înscriindu-se în aşa-numitele „realizări de enunțuri fonologic distincte şi care au aceeaşi semnificație" (Chomsky 1979: 105). Opinia potrivit căreia propoziția activă este sinonimă sintactic cu propoziția pasivă este, din punctul nostru de vedere, discutabilă, deoarece funcțiile sintactice ale părților de propoziție conținute în cele două tipuri de propoziții, *activă* şi, respectiv, *pasivă*, nu sunt identice. De exemplu, în propozițiile *Studentul citeşte cartea* şi *Cartea este citită de către student*, subiectul primei propoziții, *studentul*, devine complement de agent în cea de a doua propoziție, iar complementul direct al primei propoziții, *cartea*, devine subiect în cea de a doua propoziție.

Fără a se utiliza termenul *sinonimie sintactică*, în lingvistica străină se observă faptul că există construcții contrastive din punct de vedere structural şi identice din perspectiva informației sintactice, oferindu-se tipuri de exemple ca: *Friction made*

[7] Referitor la sinonimia lexicală şi la trăsăturile ei pertinente, vezi Hoarță Lăzărescu 1999: 9–18.
[8] Referitor la sinonimia morfologică, vezi Hoarță Lăzărescu 1999: 19–44.

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

the skin red (*Fricţiunea a făcut pielea roşie*) şi *Friction reddened the skin* (*Fricţiunea a înroşit pielea*) (C.C. Fries, apud Stati 1966: 143), *The detective came into the room and* ***he*** *sat down* (*Detectivul a intrat în cameră şi* ***el*** *s-a aşezat*) şi *The detective came into the room and* ***the man*** *sat down* (*Detectivul a intrat în cameră şi* ***omul*** *s-a aşezat*) sau *John told her that* ***he*** *would come* (*John i-a spus ei că* ***el*** *va veni*) şi *John told her that* ***the man*** *would come* (*John i-a spus ei că* ***omul*** *va veni*) (Levinson 1995: 102 şi 108). Ultimele două tipuri de exemple oferite pentru ilustrarea sinonimiei sintactice conţin aceleaşi funcţii sintactice, exprimate, însă, prin părţi de vorbire diferite: *pronume* (*he*) şi, respectiv, *substantiv* (*the man*).

În lingvistica românească, subliniind faptul că nu există sinonimie sintactică perfectă, unii cercetători consideră că sinonimia în discuţie este numită *sintactică* „pentru că ea se întâlneşte la enunţuri, care sunt unităţi sintactice" (Stati 1966: 142), sinonimia sintactică presupunând „enunţuri diferite ca formă şi cu un *conţinut* aproximativ identic"(Stati 1967 b: 2), motiv pentru care este necesară discutarea termenului *conţinut* în sintaxă. În primul rând, există un „*conţinut" sintactic* al enunţului (informaţia sintactică a enunţului), diferit de „conţinutul" sintactic al „cuvintelor sintactice" (cuvinte-termeni de frază) (Stati 1967 b: 2). „Conţinutul" esenţial al *enunţului*[9] (adică informaţia lui fundamentală), este reprezentat de predicativitate, cea care face ca un cuvânt sau un grup de cuvinte să fie inclus într-o comunicare lingvistică completă şi independentă. În al doilea rând, există un „conţinut" modal al enunţului (informaţia stilistică), care se constituie în atitudinea locutorului sau, poate, afectivitate zero, iar în al treilea rând, există un „conţinut" denotativ sau referenţial al enunţului (informaţia semantică), acesta reprezentând ceea ce mesajul conţine, exprimă şi transmite efectiv (Stati 1967 b: 2). În privinţa celor afirmate mai sus, suntem de părere că includerea în „conţinutul" sintactic al enunţului atât a informaţiei semantice, cât şi a informaţiei stilistice, înseamnă suprapunerea nivelului sintactic peste alte două niveluri distincte ale limbii, şi anume, *nivelul semantic* şi *nivelul stilistic*.

În literatura de specialitate românească, unii cercetători (Stati 1966: 143) au făcut distincţie între enunţurile sinonime sintactic din punctul de vedere al *modelului sintactic* şi enunţurile sinonime sintactic din punctul de vedere al informaţiei semantice transmise. Pentru a evita posibilele confuzii, s-a propus utilizarea unei terminologii diferite pentru cele două realităţi lingvistice, şi anume, *echivalenţă sintactică*, pentru enunţurile care transmit aceeaşi informaţie semantică, dar au model sintactic diferit (*L'écolier lit le livre/Le livre est lu par l'écolier*) şi, respectiv, *sinonimie sintactică* pentru enunţurile care au acelaşi model sintactic, dar care diferă prin „expresia fonematică" (*Mater puellam amat/Magistri pueros laudabunt*) (Stati 1966: 143). Esenţial este să nu pierdem din vedere faptul că „din punct de vedere semantic, enunţurile sinonime sunt, deseori, neasemănătoare", deci că „asemănarea mai mult sau mai puţin evidentă a semnificaţilor nu este pertinentă" (Stati 1966: 144) în cazul sinonimiei sintactice. Nonidentitatea informaţiei semantice în cazul enunţurilor sinonime sintactic nu este, însă, o regulă. Stati crede că *prin schimbarea ordinii cuvintelor în enunţ*: *Petrus ferit Paulum/Paulum Petrus ferit*, sau *prin*

[9] Folosim termenul *enunţ* cu accepţia de „secvenţă fonică (un flux sonor), limitată prin pauze şi caracterizată printr-un contur intonaţional şi care poartă o anumită informaţie semantică, reprezintă deci o comunicare" (Guţu 1973: 29).

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

schimbarea intonației fundamentale în enunț: *Petrus ferit Paulum* (intonație „declarativă"); *Petrus ferit Paulum*? (intonație interogativă) şi *Petrus ferit Paulum*! (intonație exclamativă) se pot obține enunțuri cu un model sintactic identic, exprimând şi aproape aceeaşi informație semantică (Stati 1966: 144).

Unii cercetători români pun semnul egalității între *sinonimia sintactică* şi *echivalența sintactică*, oferind ca exemple, propozițiile de tipul *Giovani a scris poezia /Este Giovani cel care a scris poezia/Este poezia pe care Giovani a scris-o* sau de tipul *Luigi i-a vândut o maşină Mariei/Maria a cumpărat o maşină de la Luigi* (Stati 1978: 225-228). Cât priveşte propozițiile de tipul *Giovani a scris poezia/Este Giovani cel care a scris poezia/Este poezia pe care Giovani a scris-o*, credem că acestea nu sunt sinonime din punct de vedere sintactic, deoarece ele sunt diferite la nivelul *funcțiilor sintactice* conținute. Propozițiile în discuție sunt identice numai din punctul de vedere al informației *semantice* transmise, ele caracterizându-se prin nonidentitate la nivelul informației *stilistice*. În ceea ce priveşte propozițiile de tipul *Luigi i-a vândut o maşină Mariei* şi, respectiv, *Maria a cumpărat o maşină de la Luigi*, ele sunt sinonime, credem, numai din punct de vedere semantic, nu şi din perspectiva informației sintactice transmise. Avem a face aici, de fapt, cu enunțuri *echivalente* din punct de vedere sintactic şi nu cu enunțuri sinonime sintactic, deoarece tipul de propoziții în discuție nu se caracterizează prin identitate la nivelul funcțiilor sintactice, ci numai prin identitate la nivelul informației *semantice*.

O altă opinie referitoare la sinonimia sintactică în lingvistica românească este aceea potrivit căreia sinonimia sintactică reprezintă *o singură funcție sintactică, la care apar uneori două sau mai multe mărci diferite*. Astfel, tipurile de enunțuri cu organizare de frază, care ilustrează acest tip de sinonimie sintactică se deosebesc numai la nivelul mijloacelor de exprimare a ideii de cauză, motiv pentru care intră într-o serie sinonimică din punct de vedere sintactic: *Soldatul este nevinovat* ***pentru că*** *n-a cunoscut situația/Soldatul este nevinovat* ***întrucât*** *n-a cunoscut situația/Soldatul este nevinovat* ***deoarece*** *n-a cunoscut situația/Soldatul este nevinovat;* ***n****-a cunoscut situația* (Poalelungi 1960: 647).

Unii specialişti pun semnul egalității între *sinonimia sintactică* şi *coreferința sintactică*, ilustrând sinonimia sintactică cu propoziții de tipul: *L-am văzut pe Jean/L-am văzut pe prietenul tău/L-am văzut pe ilustrul nostru scriitor* (Stati 1970: 698). În cazul acestui tip de propoziții considerăm că avem a face cu *identitate referențială* (*Jean = prietenul tău = ilustrul nostru scriitor*) şi nu cu *identitatea funcțiilor sintactice*, propozițiile în discuție fiind *coreferente* şi nu *sinonime* sintactic.

* * *

2. Urmărind opiniile de până acum din literatura de specialitate străină şi românească privitoare la sinonimia sintactică, se observă că se pune semnul egalității între sinonimia sintactică şi *echivalența sintactică*, pe de o parte, (vezi tipul de propoziții *Luigi i-a vândut o maşină Mariei* şi *Maria a cumpărat o maşină de la Luigi* sau opinia Chomsky, potrivit căreia propoziția activă este sinonimă sintactic cu propoziția pasivă: *Studentul citeşte cartea/Cartea este citită de către student*) şi între sinonimia sintactică şi *coreferința sintactică*, pe de altă parte (vezi tipurile de exemple *L-am văzut pe Jean/L-am văzut pe prietenul tău/L-am văzut pe ilustrul*

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

nostru scriitor). Considerăm că trăsătura pertinentă a *sinonimiei sintactice*, trăsătură care o distinge atât de *echivalența sintactică*, cât şi de *coreferința sintactică*, este aceea că elementul care ordonează sinonimia sintactică este *informația sintactică* (*funcția sintactică* şi *raportul* care generează funcția sintactică), tot aşa cum *informația gramaticală de tip categorial* este elementul care organizează sinonimia morfologică. Cu alte cuvinte, două unități sintactice sunt sinonime dacă se caracterizează prin *nonidentitate la nivelul organizării fonologice* şi *identitate la nivelul informației sintactice*, adică a *funcției sintactice* şi a *raportului* generator de această funcție. Altfel spus, două unități sintactice sunt sinonime, în opinia noastră, dacă satisfac două condiții obligatorii, şi anume: *nonidentitatea în planul organizării fonologice* şi *identitatea la nivelul informației sintactice* (*funcției sintactice* şi *raportului* generator de această funcție). Sinonimia sintactică se diferențiază, astfel, de *echivalența* şi de *coreferința* sintactică, relații la nivel sintactic care nu presupun identitate la nivelul *funcției sintactice*, ci numai *identitate semantică* (*echivalența sintactică*) sau *identitate referențială* (*coreferința sintactică*).

2.1. Funcția sintactică de circumstanțial de loc

Funcția sintactică de circumstanțial de loc se realizează la nivelul propoziției în *circumstanțialul de loc* şi la nivelul frazei în *propoziția circumstanțială de loc*. Cele două realizări ale funcției sintactice de circumstanțial de loc sunt sinonime sintactice de gradul al II-lea[10].

Circumstanțialul de loc se poate exprima prin mai multe părți de vorbire. Astfel, circumstanțialul de loc exprimat prin *adverbe de loc*, de tipul *acolo, aici, afară* etc. este sinonim sintactic de gradul al II-lea cu circumstanțialul de loc exprimat prin substantiv sau un substitut al acestuia în cazul acuzativ, cu prepozițiile *din, dinspre, de la, în, înspre, lângă, sub* etc., cu circumstanțialul de loc exprimat prin substantiv sau un substitut al acestuia în genitiv, cu o prepoziție ca *deasupra*, *în fața, dedesubtul* etc. şi cu circumstanțialul de loc exprimat prin substantiv sau un substitut al acestuia în cazul dativ, fără prepoziție. Exemplu: „Au doară veți culege *de în spin* struguri" (CT 1889: 13).

Circumstanțialul de loc exprimat prin *cuvânt sintetic* este sinonim sintactic de gradul al II-lea cu circumstanțialul de loc exprimat prin *structură analitică*. Exemple: „*În lăuntru* sunt lupi răpitori" (CT 1889: 13); „Zisă să margă *în ceea parte*" (CT 1889: 15).

Circumstanțialul de loc cu *structură simplă* este sinonim sintactic de gradul al II-lea cu circumstanțialul de loc *complex*. Exemplu: Că mulți vor veni *de la răsărit şi de la apus*" (CT 1889:15).

2.2. Funcția sintactică de circumstanțial de timp

Funcția sintactică de circumstanțial de timp are două realizări care sunt sinonime sintactic, una în planul propoziției, *circumstanțialul de timp*, şi una în planul frazei, *propoziția circumstanțială de timp*.

[10] Referitor la cele două tipuri de sinonimie sintactică pe care le propunem şi la criteriul care distinge cele două grade distincte în interiorul relației de sinonimie sintactică, vezi Hoarță Lăzărescu 1999: 65-71.

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

2.2.1. Funcția sintactică de circumstanțial de timp la nivelul propoziției

Din punctul de vedere al părților de vorbire prin care se exprimă, circumstanțialul de timp exprimat prin adverbe de timp de tipul *atunci, acum, azi, mâine* etc. este sinonim sintactic de gradul al II-lea cu circumstanțialul de timp exprimat prin adverbul pronominal relativ *când* sau prin formațiile *de când, până când*, care au atât funcție de marcă a subordonării în cadrul frazei, cât şi funcție sintactică în propoziția pe care o introduc şi cu circumstanțialul de timp exprimat prin substantive în cazul acuzativ, cu prepozițiile *din, după, la* etc. sau în cazul genitiv, cu prepozițiile *în timpul, în vremea*. Exemplu: „Şi *atunce* voiu spune lor" (CT 1889: 14).

2.2.2. Funcția sintactică de circumstanțial de timp la nivelul frazei[11]

Raportul de subordonare dintre propoziția circumstanțială de timp şi regentul său se realizează prin joncțiune. Astfel, propozițiile circumstanțiale de timp introduse prin adverbul pronominal relativ *când* şi formațiile *până când, de când* etc. sunt sinonime sintactice de gradul al II-lea cu propozițiile circumstanțiale de timp introduse prin locuțiuni conjuncționale pe baza pronumelui relativ *ce*, de tipul *până ce, îndată ce, după ce* etc., cu propozițiile circumstanțiale de timp introduse prin adverbul pronominal relativ *cum* sau formația *de cum* şi cu propozițiile circumstanțiale de timp introduse prin *până* sau prin locuțiunile conjuncționale *înainte ca* sau *înainte de*. Exemple „***Când** gonite fură gloatele*, merse şi o prinse ea de mână" (CT 1889: 18); „Nu vei işi de acolo ***până ce** vei da tot* ce vei avea" (CT 1889: 8); „Nu veți avea a sfrăşi cetățile creştinilor, ***până** va veni fiiul omenesc*" (CT 1889: 20).

2.3. Funcția sintactică de circumstanțial de mod

La această funcție sintactică includem ceea ce *Gramatica limbii române*, Editura Academiei (GA 1966: 180 şi 306) numeşte circumstanțial de mod propriu-zis şi propoziția circumstanțială de mod propriu-zisă, funcția sintactică de circumstanțial de măsură şi funcția sintactică de circumstanțial comparativ fiind considerate funcții sintactice aparte[12].

Funcția sintactică de circumstanțial de mod se realizează atât la nivelul propoziției, când se numeşte *circumstanțial de mod*, cât şi la nivelul frazei, când poartă numele de propoziție circumstanțială de mod; cele două realizări ale funcției sintactice în discuție fiind sinonime sintactice de gradul al II-lea.

[11] În GA 1966: 255, sinonimia sintactică dintre partea de propoziție şi propoziția corespunzătoare este numită *corespondență*.

[12] Ideea separării circumstanțialului de măsură de circumstanțialul de mod apare la Rizescu 1959: 357-382. Semantica diferită a celor două circumstanțiale ne determină sa le separăm de circumstanțialul de mod propriu-zis: circumstanțialul de măsură arată cantitatea sau măsura în care se desfăşoară acțiunea sau care priveşte o anumită caracteristică, iar circumstanțialul comparativ exprimă o comparație referitoare la o acțiune sau o caracteristică:„Rugându-te să nu grăeşti rău *ca limbuții*" (CT 1889: 10).

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

2.3.1. Funcția sintactică de circumstanțial de mod la nivelul propoziției

Circumstanțialul de mod exprimat prin adverbe de mod[13] de tipul *bine, rău, aşa, astfel* etc. este sinonim sintactic de gradul al II-lea cu circumstanțialul de mod exprimat prin substantiv în acuzativ cu prepoziție, cu circumstanțialul de mod exprimat prin numeral ordinal întrebuințat substantival şi prin numeral multiplicativ, exprimând ideea de superlativ şi cu circumstanțialul de mod exprimat prin interjecție. Exemple:: „*Aşa* amu şi săcurea lângă rădăcinile lemnului zace" (CT 1889: 4); „Celui e lopata în mâinile lui şi curăți-va area lui şi aduna-va grâul lui *în jitnițe*, e plevele va arde în focul nestins" (CT 1889: 113).

2.3.2. Funcția sintactică de circumstanțial de mod la nivelul frazei

Propoziția circumstanțială de mod corespunde, în planul frazei, circumstanțialului de mod, din planul propoziției. Elementele joncționale care marchează raportul de subordonare dintre propoziția circumstanțială de mod şi elementele sale regente (un verb, un adjectiv sau o interjecție), sunt adverbul pronominal *cum* şi formațiile pe baza acestuia: *precum, după cum*: „Să fiți desăvrăşit, ***cumu*** *şi părintele vostru ceresc desăvrăşit easte*" (CT 1889: 9).

Bibliografie

A. Izvoare

CT 1889: Coresi, *Tetravanghelul*, Bucureşti, ediția Gherasim Timuş Piteşteanu.

B. Literatură secundară

Bally 1951: Ch. Bally, *Traité de stylistique francaise*, ed. 2, vol. 1, Paris.

Chomsky 1979: N. Chomsky, *Structures syntaxiques*.

Diaconescu 1989: I. Diaconescu, *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, Bucureşti.

Diaconescu 1992: I. Diaconescu, *Sintaxa limbii române*, 1, *Unitățile sintactice*, Bucureşti (curs litografiat).

Dimitriu 1982: C. Dimitriu, *Gramatica limbii române explicată. Sintaxa*, Editura Junimea, Iaşi.

Draşoveanu 1997: D.D. Draşoveanu, „Coordonarea/subordonarea – o diviziune dihotomică", CL, nr. 1.

Fillmore 1968: Ch. J. Fillmore, *The case for case*, în *Universals in Linguistic Theory*, edited by Emmon Bach and Robert T. Harms, The University of Texas, U.S.A..

Frâncu 1999: C. Frâncu, *Curente şi tendințe în lingvistica secolului nostru*, Casa Editorială „Demiurg", Iaşi.

Frâncu 2005: C. Frâncu, *Evoluția reflecțiilor privind limbajul din Antichitate până la Saussure*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi.

GA 1966: *Gramatica limbii române*, vol 2, Editura Academiei, Bucureşti.

GALR 2005: *Gramatica limbii române*, Editura Academiei, Bucureşti, vol. 2, *Enunțul*.

Guțu 1973: Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme şi interpretări*, Bucureşti.

[13] Adverbul pronominal relativ *cum* marchează raportul de subordonare în frază, dar are şi funcția sintactică de circumstanțial de mod în propoziția pe care o introduce. Exemplu: „Nu striga înainte-ți *cumu* fac cei acoperiți de stau în căi şi în răspântie de rog" (CT 1889: 10).

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)

Helbig 1971: G. Helbig, *Teoretische und praktische Aspekte eines Valenzmodells*, în *Beiträge zur Valenztheorie*, Max Niemeyer Verlag, Halle.
Helbig Schenkel 1991: G. Helbig, W. Schenkel, *Wörtebuch zur Valenz und Distribution deutscher Verben*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen.
Hoarță Lăzărescu 1999: Luminița Hoarță Lăzărescu, *Sinonimia şi omonimia gramaticală în limba română*, Editura Cermi, Iaşi.
Iordan 1956: I. Iordan, *Limba română contemporană*, Bucureşti.
Irimia 1997: D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iaşi.
Levinson 1995: St. C. Levinson, „Three levels of meaning", în *Grammar and meaning*, Cambridge.
Mitran 1963: M. Mitran, „Despre apoziție şi raportul apozitiv", LR, 12, nr. 1, p. 36-45.
Pană 1970: Gabriela Pană Dindelegan, *Grupul verbal în sintaxa transformațională a limbii române* (Rezumatul tezei de doctorat), Bucureşti.
Poalelungi 1960: Gh. Poalelungi, „Sinonimia gramaticală", în SCL, nr. 3.
Rizescu 1959: I. Rizescu, „Complementul de măsură şi propoziția subordonată corespunzătoare", SCL, nr. 3.
Stati 1966: S. Stati, „Omonimie, sinonimie şi echivalență în sintaxă", în *Revue roumaine de linguistique*, nr. 2.
Stati 1967 a: S. Stati, „Noțiunea de „funcție" în gramatică", în LL, 14, p. 127-128.
Stati 1967 b: S. Stati, „Trois types de significations syntaxiques", în *Actes du 10-e Congres International de linquistes*, Bucarest.
Stati 1970: S. Stati, „Synonimie de „lanque" et de „parole"", în *Actele celui de al doilea Congres Internațional de Lingvistică şi Filologie Romanică*, Editura Academiei.
Stati 1978: S. Stati, *Manuale di semantica descrittiva*, Napoli.
Teodorescu 1974: Ecaterina Teodorescu, *Raportul apozitiv şi cel predicativ*, AUI, XX.
Tesnière 1969: L. Tesnière, *Eléments de syntaxe structurale*, Editions Klincksieck, Paris.

The Adverbial from the Syntactic Synonymy Point of View

This article follows the issues of *syntactic synonymy inside an enunciation* and of those of *syntactic synonymy at the enunciation level*.

By defining the syntactic synonymy as being syntactically the same (having the same syntactic function; the syntactically synonymous enunciation belong to the same syntactic pattern), but having a different form, we classify the syntactically synonymous enunciation from several perspectives.

Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi
România

BDD-A907 © 2009 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:47:23 UTC)